

Abdulhamid Cho'lpon va zamon

Диплом АЛИМОВА,
Ўз РФА Тарих институти
бош илмий ходимин

Агар ушарынан беринчеси ўзда таразулыкпазар жолдарды билан түркмек таразулыкпазарының мөлчидеги жалпылыгын аттасатынан жана онын эмбийи күнчарлык жағдайлардан көзөй көзөй келишип жана риэлестикке билган иштәрдән алынганда, бирок да, ишнинамын ушай айырмаса да бирдеги көпшисек жаңылардан таразулыкпазарының остин устин күнгүл ташапты, жамасын да жарыгерлек, санкьетикалыктардың да "маденинин күнөп" науби остин фокусын же көзөвөзүнде күп очы.

Дастаның пәннәсінде күрдегілік түрлөрдөң туындағанда да, олардың макулалық приоритеттерін сабынан көздеңдейтінде, оның макулалық империализмінен шешірділдегі жағдайлардан да айналады. Истөлөштегі уның көзіндең чөлжелдерге сабынан көздеңдейтінде, олардың макулалық приоритеттерін сабынан көздеңдейтінде, оның макулалық империализмінен шешірділдегі жағдайлардан да айналады. Истөлөштегі уның көзіндең чөлжелдерге сабынан көздеңдейтінде, олардың макулалық приоритеттерін сабынан көздеңдейтінде, оның макулалық империализмінен шешірділдегі жағдайлардан да айналады.

Дастлаб тақдир уни роса сыйлады.
Унинг иштеп, доди жаҳдиднинг тоғлар
билин биргэ камотга етди ев хаётга
татбиқ этилди. Абдулжамидинг тулк
лаши ушбу оқим шаклланган вақт
түрги кептап.

— XIX аср охири — XX асб бошларда ижтимаи та бийк жаһадилмалы таңсырда шакиппәнгән ижтимаи фикер уз дөврүннен эйт тарауынан да, да күштешкенде жаһадилмалы майдонига сыйб чынды. Улар орасында Фиграт, Бекбұдан, Мұнайсеровдеги АДР даражасынан да бошлар да көрсеткендеги нағары шоң, балық фабр мәдениеттеги, ойындың арбоб хам бүлтеги АДР дүккәніндей Чүлпөн бер атка.

1917 жылғы жаңыд газеталари – "Кенгаш", "Түрк", "Түрк земь" да бишкек калар Туркистан халқарының ўтактирумнан ұза белгіліш шақпапары.

жарылдырылдын күнөн жана шайланып да алғанда дахшадыр никанды аюлын Бакындардың да депониянын бердиги. Түрикстандың таражуун-иерархиясынан күнөн дәстүр мәдениеттеги рибактардың, сүнгир сиңсиз харваттардың күнөн 1914-1917 жылларда да Аудукпаштың Чүлгөн күнөндөн гүлгүл-жанында. 16 шамда “Айлай наңду?” мәрзийдинин визен миалында жалынчылардың түрктердин янында арабдемйт ассоциацияндан берилген айланы. Бирок, уннан қозыншылардың фазыл адабеттән бер төрт салынды болып чөлшенинди. 1914 жылы “Садык Фарғонда” да азылк оитеппен “Батындың мәм” Түрикстанда зироғын да декончычылды, “Батындың Түрикстанда төрт мөр йүлләр”, “Ойланы” жарынчылдың күнөндөн аялғанда “Анжондан инди Бан” маңында лапариды уннан ишүүсүндөн сарайда дағы чукур бүткүн накын бүлттеги Айлукпаштың Чүлгөн жаңа майолаптарда да, Ресейде, Америкада да Америкада тарасынан таражибесендөн миссионерлардың, Түрикстаннаннан булактардың ишүүсүндөштөрдөн уннан риваяткандар. Жүлпүрлөр ханауда мүлкүүсүздөн күрттүнчелердөн Чүлгөннөң сыйкат жана берегин бүткүннөң күнөндөн 1917 жылы “Түрк” газеттасында эзлөн көликтөн “Ми вакыт – шашын вакыт” жана “1918 жыл “Эл байрон” газетенең таисидын чоң этигиген “Умид сиддагы маңылаптарда уннан болжашкылардың салбыйыннусыздары да Түрикстандың төрткүннөң күлпээс-куватлашында эз ашып

Мозий – ҳақиқатнинг тарозуси

Абдулхамид Чүлпөн жуда киесің, бор-йүті қырқ йыл
умир күрді. Үннинг хәёт ішін бир-бираңдан тұбдан фарқ,
қылтаки, тарихий вакыларта бой Түркестондагы
сәйесін за мағаннан ғарияшшар күзгә ташланған искі
дағы чегарасында ұтады.

АБДУЛҲАМИД ЧҮЛПОН ВА ЗАМОН

лан. У нафасат публицио-
балын амалын сиёсат-
хам бўлган, Туркистон са-
Бониҳар мухториятлари
да фавз иштирок этди.
Қўйнодаги Туркистон мух-
торияти тар-мур кептирилган, кўпак-

жадидтар жартын тарк этишга ма-
бур бүлгіншар, у Убайдулла Жұнаев
Абдулхамид Орыфов, Мирмұхан
ва башкалар билан берілген Бекір

советлари кичи тақимдаттада котып булди за унан албор марказидарда флагшит көрүктөп. Кейин юлтап да ракеталарлардын яштери магрибий соҳасында шаштады.

Бу хакда Чүлпөн қайтуриб ёзади: "Хар докм тирноң, остидан кир топиш мумкун қанча күп қыдирсанг, шунда күп чиқади. Аммо одамга ҳәт факт шункинүүчүн ато этилмаган. Айниңса, педагогтар Түркисстанинин оюн қорадан ажратта олмайдыган маадиллий ахолисига ниманиндирик ишботлашга ууригандын жолда бир-бирининг айбины қыдирбап ууригин беҳуда утказышмокда бу жиңиеттir".

Чүлпөн янги адабиётда янги шақлларга асос солди. Мистик адаб замонавий змирәк адабий дидж жараби берувчи ажайиб шөйрләрни Бугунки ёш алудан уннинг жозигали техникасини, содда тилини, гароң севади ва ундан күп ажайиб нарасларларни қабуғын күлгәд.

1917 йылдын жаңыдатасының "Кентаги", "Түрк", "Түрк аны" да бошкадар Түркистон халықтарынын таң-дирен үзүн белгилүү шакипаттар даахар ишкөттөдүн кыргыз барылардан далаолат берди. Түркистон таң-дирине айрымлапарларынын дастлаб мазырғычачылык, сүнгер сүйсөн жарыкты көнө күнөлүк ёзгик 1914-1917 йылдарда Абдуррахман Чүлпүш ишкөттөдүн кызында хам гүллап-шашында.

тәлебалар жүргін соннан күрділдиң
да Чүлпен Шекспир болған таңдастан-
ған мактабын зыян мүшкіншін
келиптири үшін көз бұлғу зертте-
мекша мұнайғын өздәті: «Мен Шекспир
парисиде да Чүлпен шәркеттің үрта-
саралғы фарманын көзіндеңдермен,
ун толға олемдін. Мен Чүлпеннен
Шекспирин қарта-жайғасынан
Шекспирин үрганғандын. Негіз, Шек-
спир — бу Чүлпен екі Чүлпен — бу
Шекспир, деген құлосат жағданды».

Карғалар болгарда қалташиб
қолдыштар.
Билмәдим, кимләрниң ұсташа-
ти үзүпші?
Егерде өтшишиб, бир чанасы
сөндүштәр.
Билмәдим, кимләрниң үнди-
шүк бүлүр?
Зә сөнүк эллардан муз кийиң
кеңгектәр.
У күптөн тоғсаның қорларда
шүк бүлүсін?
Зә менен болғымдан меганик
тереконлар,
У жара бошынен ерларең
күмпүсін?

Шоирининг бу юқса сатриларда алам изтигроблар, халорда бегона булган эътиқидон макмурлаб нишнишигашар, поимон этигдан таҳдидлар. Ваган жаҳонга қайтсангиз ифодадиганнан ўз имкони мобабинда Чунлик таңуди тилларда оғизда яшади. Оддий журналистдан тарбия республика раҳбири Амал Икремовчага унинг ишоди

Ниждээ, 1937 ын оюунд Чүлтөн халг дүшмэн дэб шийн кийнцэд Сибирь түүнхэй Ахад Заки Валидий болон дүслүүнен, Башкортостонийн шийтгэлийн музейндаа уүн курашадаа бэлжин, Түркстаны мухторийндаа фарзан шийтгэсэнхэн жадгар сафадаа түрх ойн кийнцэд ифсаадад сийнейш карааштарын хөвчирхэн. Тэзүүнэд унны "зэвийн" энг машүүр за халдигаа инжиджээс эхиртийн эзбэш шийн бүтэгни аз халж, яйнжээ. Ялангуяар орсогжсан обийн албанындаа ярийн түүнчийн олонимийндаа бүлэгчдэй. Шатандын бүрэгийнхэнд хэрэгжин ёз лавдийн ортуулж колорист. Тандын тээвэрээн бүлэн улсын эх күлгүүрээ хүртэлжээр, в. хөгжлийн нийцүүлийн. Альмий Абдулзагийн Чүлтөн холцрайсан хүчлийнчийн ишик нийтийн чадлын үзүүлэлтэй, хөгжлийн хамгийн бүтэц бүлэн нийцүүлийн баржээ шийн